

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії,
соціально-гуманітарних дисциплін,
іноземних мов, української
та латинської мови № 2
Донецького національного
медичного університету*

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

Постановка проблеми. Як відомо, переклад виконує надзвичайно важливу функцію. Під час перекладу перекладач намагається використовувати слова, які подані в словниках, і як результат виникає проблема відступу від того варіанту, який подано в словнику. Таке явище називають перекладацькою трансформацією. Сьогодні ця проблема є дуже актуальною в перекладознавстві. Для того, щоб максимально точно відтворити поданий текст, перекладачі використовують різні трансформації, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження показують, що сьогодні немає єдиної системи класифікації трансформацій, більш того, існують різні думки з приводу того, які саме перекладацькі прийоми відносяться до трансформацій.

Проте слід зазначити, що фахівці в області теорії перекладу так досі і не прийшли до загальної думки відносно самої суті поняття трансформації. Питанням перекладацьких трансформацій займалися такі фахівці, як Фітерман А.М., Левицька Т.Р., Швейцер А.Д., Рецкер Я.І., Комісаров В.Н., Бархударов Л.С., Латишев Л.К., Шевнін А.Б., Серов Н.Б. та інші.

Формулювання цілей статті. Запропонована стаття має на меті визначити та проаналізувати поняття перекладацьких трансформацій та дослідити їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних термінів, що описують процес перекладу з однієї мови на іншу, вважаються перекладацькі трансформації. Під цими перетвореннями розуміємо, що сам текст залишається незмінним, а на його основі створюється інший текст, але іншою мовою. Трансформація полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту.

Перекладом вважається зіставлення двох мовних систем на всіх рівнях. В ієрархії перекладацьких завдань лінгвістичний рівень вважається найнижчим, але він є необхідним для повної передачі змісту тексту оригіналу. Але, за словами В.С. Виноградова, переклад починається із суто лінгвістичного рівня [1, с. 18].

Під час перекладу перекладач зіштовхується з такою проблемою, як неможливість використання словникового відповідника, тоді перекладач переходить до перетворення внутрішньої форми слова чи словосполучення або ж його повної заміни, тобто до перекладацької трансформації.

О.О. Селіванова подає в лінгвістичній енциклопедії таке визначення трансформації: основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [2, с. 536]. Щоб дати визначення терміну «перекладацька трансформація», необхідно спочатку зрозуміти зміст, вкладений у нього. Різні вчені (Л.С. Бархударов, О.Д. Швейцер, Я.Й. Рецкер, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев, та ін.) по-різному інтерпретують це поняття. Наприклад, на думку Я.Й. Рецкера, трансформації є прийомами логічного мислення, які допомагають розкривати значення іншомовного слова в контексті і знайти йому відповідник, який не збігається зі словником [3, с. 38]. Загалом, перекладацькі трансформації можна вважати міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту, або заміною його елементів задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності. Основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу.

На сьогодні існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Наприклад, Л.К. Латишев [4, с. 78] класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей і поділяє їх на:

- 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або кількома;
- 2) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- 3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
- 4) семантичні – зміна не лише форми вираження змісту, але і самого змісту, тобто за допомогою яких описана ситуація;
- 5) змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Я.Й. Рецкер, у свою чергу, виділяє лише два види трансформації: граматичні, до яких належать заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу [5, с. 87].

Л.С. Бархударов у своїй класифікації розрізняє перекладацькі трансформації за формальними ознаками: перестановки, додавання, заміни, опущення [4, с. 112].

Такі вчені, як А.М. Фігерман та Т.Р. Левицька, у своїй спільній праці виділяють три типи перекладацьких трансформацій [6, с. 56]:

1) граматичні трансформації, до яких відносяться перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій;

2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види заміни.

3) лексичні трансформації, які включають у себе заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію понять.

О.Д. Швейцер виділяє такі групи трансформацій [7, с. 113]:

1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності в разі застосування різного роду заміни. А саме заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші;

2) трансформації, що здійснюються на референціальному рівні, тобто:

- конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
- генералізація (гіперонімічна трансформація);
- заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
- переклад за допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація);
- метонімічні трансформації;
- реметафоризації (заміни однієї метафори іншою);
- деметафоризації (заміни метафори її антиподом – неметафорою);
- комбінації вищезазначених трансформацій;

3) трансформації на стилістичному рівні – компресія і розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання.

Р.К. Міньяр-Білоручев [8, с. 96] розглядає три типи трансформацій – лексичні, граматичні, семантичні:

1) до першого виду він відносить прийоми генералізації і конкретизації;

2) до другого – пасивізації, заміну частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування;

3) до третього – метафоричні, синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації.

Іноземні лінгвісти Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне мають свій погляд стосовно цієї проблеми. Вони пропонують прийоми, які потрібно використовувати в перекладі. Під час непрямого перекладу зміст тексту може змінюватися або зовсім зникати. Це пов'язано з тим, що здійснити прямий переклад у цій ситуації неможливо.

Беручи це до уваги, Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне висувають ідею про дві групи технічних прийомів, які використовуються під час перекладу [9, с. 157–167]:

1) прийоми прямого перекладу:

- дослівний переклад;
- калькування;
- запозичення;

2) прийоми непрямого перекладу:

- еквіваленція (передача змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами);
- транспозиція (заміна однієї частини мови іншою);
- адаптація (заміна деталей історії, що повідомляється, іншими);
- модуляція (зміна присутньої точки зору).

М.К. Гарбовський поряд із трансформаціями виокремив ще й перекладацькі деформації, які є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами і стосуються, насамперед, форми мовленнєвого твору, хоч можливими, на його думку, є й семантичні деформуючі операції [10, с. 507]. Разом із цим дослідник вирізняє ще й неусвідомлені перекладацькі помилки. Причинами помилок можуть бути недостатнє володіння мовою оригіналу, недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, неухвалне ставлення до системи смислів тексту оригіналу, нерозуміння авторської думки, невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора тощо [10, с. 514].

Висновки. Отже, ми можемо зробити висновок, що фахівці в галузі теорії перекладу досі не мають спільної думки щодо самого поняття трансформації. Цим і пояснюється велика кількість класифікацій, запропонованих вченими, що відрізняються одна від одної. Переклад будь-яких матеріалів на практиці виявляє низку проблем, під час вирішення яких перекладачеві нерідко доводиться застосовувати різні перекладацькі трансформації. Зважаючи на це, переклад, яким би адекватним він не був, завжди є трансформацією в широкому розумінні цього терміна.

Література:

1. Виноградов В.С. Перевод. Общие и лексические вопросы / В.С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2004. – 224 с.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – П. : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика : очерки лингв. теории пер. / Я.И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.

4. Латышев Л.К. Курс перевода : эквивалентность перевода и этапы его достижения / Л.К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
5. Рецкер Я.И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Я.И. Рецкер. – М. : Просвещение, 1982. – 104 с.
6. Левицкая Т.Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 263 с.
7. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика: Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
8. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.
9. Вине Ж.-П. Технические способы перевода // Ж.-П. Вине, Ж. Дарбельне. – М. : 1978. – С. 157–167.
10. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 544 с.

Анотація

О. МОСКАЛЕНКО. ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто та проаналізовано основні положення проблеми визначення та класифікації перекладацьких трансформацій у процесі перекладу тексту. Визначено, що суть трансформації полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації.

Ключові слова: трансформація, перекладацька трансформація, формальні й семантичні компоненти, текст, переклад.

Аннотация

Е. МОСКАЛЕНКО. ОПРЕДЕЛЕНИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА

В статье рассмотрены и проанализированы основные положения проблемы определения и классификации переводческих трансформаций в процессе перевода текста. Определено, что суть трансформации заключается в смене формальных или семантических компонентов исходного текста.

Ключевые слова: трансформация, переводческая трансформация, формальные и семантические компоненты, текст, перевод.

Summary

O. MOSKALENKO. IDENTIFICATION AND CLASSIFICATION OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN THE TRANSLATION PROCESS

The article is devoted to the problem of definitions and classifications of translation transformations in the process of translation. The essence of the transformation is to change formal or semantic components of original text.

Key words: transformation, translation transformation, formal and semantic components, text, translation.